

izgrade čvrstje in gotovje osnove bodoče edinstvene stanovske organizacije.

4. a) Izvršujoči činitelj Saveza je ožji odbor v Beogradu, ki pošlje vanj vsako združenje po enega učitelja (učiteljico) v Beogradu ali najbližji okolici.

b) Širši odbor tvorijo člani ožjega odbora in vodstva poedinih združenj.

c) Predsednik Saveza je član ožjega odbora, nastanjen stalno v Beogradu.

5. Odposlanci priporočajo, da se skliče kongres učiteljstva kraljevine SHS z ozirom na znamenite vloge, ki jih mora vršiti šola in učiteljstvo v novi državi.

6. Odposlanci soglašajo, da je »Narodna Prosveta«, ki jo izdaja Učit. združenje v Beogradu, glavni organ Saveza.

7. Kot najnujnejše potrebe, ki jih je treba urediti z ozirom na šolstvo v državi, so:

a) Šola je državna ustanova in učitelji so državni činovniki.

b) V ministru prosvete se pokličejo kot poročevalci učitelji Srbi, Hrvati in Slovenci, ki jih predlagajo posamezna učiteljska združenja.

c) Vsaka ustanova (zakon, naredba, predpis), ki se nanaša na šolstvo in učiteljstvo, naj se izdeluje v soglasju s Savezom po načelu: Ničesar o nas brez nas!

č) Šolstvo ima od najnižje do najvišje inštanče samostalno upravo, ki jo izvršujejo strokovnjaki.

Zagreb, dne 22. junija 1919.

Dne 24. junija 1919 so se zbrali v Učiteljskem domu v Beogradu odposlanci Zaveze jugoslovanskega učiteljstva v Ljubljani, Saveza hrvatskih učiteljskih društev v Zagrebu in upravni odbor Učiteljskega združenja u Srbiji ter so vsestransko in temeljito razpravljali o zagrebških sklepih.

Domenjen je bil nastopni komunik: Na osnovi razgovorov je sklenjeno, da se zagrebški sklepi sprejmejo kot podlaga razprav na skupščinah poedinih zvez (združenj), po katerih se hoče pripraviti material za kongres učiteljstva kraljevstva SHS. — Odbori poedinih zvez naj takoj izberejo po enega člana kot delegata v ožji odbor, ki ga naznanijo upravnemu odboru združenja v Beogradu, da ga ta prijavi g. ministru prosvete, ki ga pozove na službovanje v ministru prosvete. — Skupščine dosedanjih zvez (združenj) izberejo delegate za učiteljski kongres.

Vse posle vodstva naše centralne organizacije vodi sedaj upravni odbor srbskega Učit. združenja. Z njim direktno posluje vodstvo naše Zaveze.

Minister prosvete dr. Ljubo M. Davidović, ki je sprejel tudi zastopnika naše Zaveze tov. Jelenca in Gangla, je priznal opravičenost vseh naših zahtev in nasvetov ter izjavil, da ne izda nobene naredbe in ne predloži nobene zakonone, da bi predprejeli nimenj in predlogov naše centralne organizacije. Brez vednosti in sodelovanja te se z ozirom na šolstvo in učiteljstvo ničesar ne ukrene. S tem je 6. točka zagrebškega posvetovanja ugodno rešena.

Enaka zagotovila so dobili naši odposlanci na vseh drugih merodajnih mestih, kjer so se oglašili. Zadeve šolstva in učiteljstva, naj bodo z njimi kakorkoli v zvezi, se rešujejo posledje v soglasju in z odobrenjem naše centralne organizacije.

Prvi uspeh se je že pokazal s sprejetjem zakonske predloge o izmenama i

dopunama u zakonu o narodnim školama od 19. aprila 1904. Drugi uspehi se pokažejo v bližnji bodočnosti. Imenovani zakon je bil sprejet na seji Narodnega predstavništva, ki se je vršila v sredo, dne 25. junija t. l. Gospodje poslanci so napravili zakonski načrt na temelju informacij in posvetovanj z upravnim odborom naše centralne organizacije.

Bistvene določbe novega zakona so: Učitelji so državni činovniki.

Stalni učitelji dobivajo letne početne plače po 2400 dinarjev. Plača se povišava s periodičnimi poviškami, ki jih je devet. Prvih osem je po 300 din., zadnji po 200 din. Poviški se dobivajo na vsaka tri leta tako, da dobi učitelj s 27. službenim letom poslednjo plačo po 5000 din. Z 32. službenim letom se more učitelj upokojiti. Ako pa služi še dalje, dobiva letni dodatek 400 din. Začasni učitelji dobivajo na leto po 1600 din. ter brezplačno stanovanje in kurjavo. (Člen 8.)

Sve odredbe o novim platama po ovim izmenama važe u svemu za sve učitelje iz celog kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca i oni će prevesti na isto najdalje do 1. decembra ove godine. (Člen 10.)

Do tega roka prejema vsak k vsem dohodkom še po 10 kron na dan zase in dve kroni za vsakega otroka in ženo. Mogoče je, da se ta poslednji načrt še kaj predrugači, a ne na našo škodo.

Učiteljice so z učitelji enakopravne.

Zanimala bo naše čitatelje izjava g. ministra prosvete, ki glasom nje izdeluje enotni šolski zakon na temelju načrta naše Zaveze.

Sedaj smo na pravem potu, in po tem potu pojdemo neovirano naprej v blagor stanu in šole. Značilno je, da je bil v Narodnem predstavništvu zakon sprejet brez ugovora, enodušno in soglasno, kar se ni še nikdar zgodilo. Dali smo pravce in smer vsem drugim, ki hočejo dobro sebi in državi, kateri služijo. Ničesar o nas brez nas, a tudi ničesar proti nam! O podrobnostih pozneje. V eni sapi ne smemo vsega povedati.

LJUD. POTOČNIK:

O kam, gospod, gre tvoja pot?

Naša pot mora iti naprej in navzgor; tega se moramo zavedati vsi, ki smo resne volje in ki imamo opraviti s stavbo našega novega domovanja; prav posebno pa se moramo te zahteve zavedati šolniki, ki smo pri gradnji oni imenitni takozvani pionirji, kojih poglavito delo je, utrditi naš dom v njega temeljih, to je v njega bodočnosti — v mladini.

Odlok višjega šolskega sveta, ki potom okrajnih šolskih svetov vroča šolskim vodstvom imenik raznih slovenskih učnih knjig iz c. kr. zaloge šolskih knjig na Dunaju, z ukazom, da naj šolska vodstva nemudoma poročajo, koliko v seznamu navedenih knjig bi se v prihodnjem šolskem letu na ondotti šoli rabilo, pa ne odgovarja tem načelom.

Ko sem prebral omenjeni odlok, se me je polastilo neko trpko, trpko čustvo. Slično onemu, ki sem je imel pred 15. leti, ko je na telovadišče med telovadno uro prilomastil neki sirovež, izruval vpricho mene iz vrste telovadcev svojega dečka, odšel z njim na travnik tik šole, da je z drugimi vred sušil krmo, kdel in zabavljal s posebno virtuoznostjo črez šolo in učiteljstvo, in o katerem slučaju je okrajni glavar dotičnega okrajnega glavarstva rekel, da je zadevo »natančno preštudiral, da pa ni najti kazenskega §, da bi se močeh!) kaznovati, ker on je bil na svojem

travniku in na svojem (!) sme delati vsak, kar hoče!) — Jaz sem bil takrat novopečeni učitelj, idealen, da nisem vedel, ali je večje veselstvo, ali pa moj idealizem; ko sem mislil, da sta šola in učitelj vsem tako sveta in vzvišena, da si sirovost in zloba niti prav blizu ne upata.

V oblasti tega zanosa sem se nahajal do trenutka, ko sem izvedel od predsednika okrajnega šolskega sveta, od avtoritetetorej, da celo za najkrutejše žalitve ni za šolo in učitelja med paragrafi nikake zadostitve. Teško je očrtati moj tedanji duševni položaj, vihar, ki se je polastil moje duše. Zazdelo se mi je, da slišim nekje nabijati po naklu kovača, in glavarjeva pisarna pa se je zibala z menoj vred gori in doli, kakor da bi visela na gumilastiki. Glavarjeve oči so me na pol srepe, na pol zvedavo gledale in kakor, da bi bile slutile mojo notranjost, sem zaslišal zopet: »Ja, leider keine §§ aber ich werde den Kerl im stillen auf 24 Stunden einsperren lassen!«; toda jaz sem med tem že odhajal... Zaveš, da sem si izbral najbolj brezpraven poklic je bila z mojim prejšnjim tozadevnim naziranjem v nasprotju, v kakršnem sta se nahajala prva človeka, ko sta bila iz raja natirana v dolino solza, trnja in osata. Prvi hip sem menil, da je izgubljeno vse, a rešila me je moja mladost; tista mladost, ki človeku daje ravno tam neko posebno veselje do dela, kjer se mu najtežje ovire stavijo nasproti. Hvala Bogu, da je tudi moja mladost imela nekaj take energije! Pod njenim vplivom se mi je zopet utrdila zavest, da sta šola in učitelj vkljub vsem prevaram v resnici vendar najvažnejša faktorja v človeštvu. Ta zavest mi je poklicala mojo dobro učiteljsko vero zopet nazaj; vera je rodila ljubezen in pod blagodejnimi žarki tega, vseoživljajočega solnca, se je začelo novo življenje starih idealov, onih naših angeljev varuhov, ki so nas že tolikokrat oteli katastrofe.

Toda dovolj!

»Po dolgem, mučnem času, po stezah trnjevih, na glavi s krono zlato, a v srcu z radostjo si prišla zopet k nam, o Jugoslavija! Naj zaori od skal, do skal! Oj živela, oz živela!«

To je ogenj ljubezni, ki je zaplamtel iz srca mlade Jugoslovanke, 12 letne hčerke moje, učenke IV. razreda, ob priliki zaključitve neke spis. naloge.

Kateremu domovino- in mladino-ljubu ne zaigra srce veselja, videti to navdušenje naše mladine: bodočnosti naše države? In kateremu domovino- in mladino-ljubu ne bi se bridkosti in trpkosti v ogorčenju skrčilo srce ob misli, to mladino, to zaloto naše bodočnosti še nadalje trapiti z avstrijskim duhom prežetimi knjigami in tako ustvarjati v mladih dušah disonanco baš na strunah ki bi morale visoko pesem našega koprnenja in hrepenenja: domovinsko ljubezen naše matere domovine svirati v najlepši harmoniji? Se li ne pravito, nele ne upoštevati drhtenja mladih src, kodomovinska ljubezen je prav mnogokje vsled domačega vpljiva še v tako veliki nevarnosti, ampak tudi sploh ne razumevati potreb sedanjega časa in omalovaževati testo otroške duše in načela psihologije? — Vprašamo, čemu se je sestavila anketa za sestavo novih čitank že tako zgodaj, ako ne zato, da bi se takoj lotila najnujnejšega izmed vseh nujnih del? In zakaj se ga ni, ker vsaj poročano ni bilo, da bi se bila že le samo enkrat sestala k delu. Čemu iz raznih osebnih ozirov pu-

ščati tako važno delo v nemar. Učiteljska društva posvetite na svojih domovinska ljubezen je prav mnogokje svojo pozornost!

Ali nas ne bi bilo upravičeno sram pred samim seboj, — da ne omenjam onega baybava, ki se mu pravi inozemstvo, ako se po vsej pravici z ogorčenostjo in gnjevom spominjamo žalostnega časa naše sužnosti, ob jednem pa ne bi se mogli ločiti od onega, kar nam je k sužnosti kazalo pot? Ali je treba, da bi se v naših čitankah še nadalje vlekla ona črnožolta avstrijska nit? Ali naj še nadalje v učnih knjigah sedi na prestolu mačeha, mati pa, da naj bi čakala do svetega Nikola, da se ji izprazne sedež, ki ji gre že od vsega časov sem in kojega bi sedaj že z novim šolskim letom lahko zasedla z radostjo izpoznane matere; pa jo rineмо proč mi sami; lastni njeni otroci. O, grenka kupa razočaranja! Čehi so svojo mater domovino najprvo slovesno ustoličili v šoli! In mi tedaj? ...

Ali naj gledam še dalje, da mora mati v sramoti v kotu čakati, kdaj milostno izprazne, njen sedež tujka, mačeha?

Nikakor ne!

Mi zahtevamo v najkrajšem času novih čitank, posvečenih etiki in sestavljenih tako, da bode ogenj domovinske ljubezni našel v njih vsega potrebnega materiala. Tega je zdajšnji šoli treba, kot vode ribi. Zato pa prosimo in rotimo šolsko oblast naj zavrže vse druge ozirne razum ozira na mladino in domovino in naj opusti misel na nakup šol. knjig c. kr. zaloge in naj jih — že iz narodnega ponosa — zavrne, če bi jih ponujali tudi zastopniki šolske oblasti naj odstrani takoj vse ovire, ki so krive, da ne deluje anketa za sestavo šolskih knjig, in naj — magari — kar je dobroga v raznih Ganglovih-Schreinerjevih in čitankah in berilih sprejme tudi v nove knjige, če že drugače ne gre. Ako primarkuje papirja, se ga naj vzame časopisov, ki ga imajo, kakor je to večkrat opaziti, itak preveč; in če tudi ne, se moramo vendar zavedati, da se hiša začne graditi pri temelju in ne pri prvem nadstropju, ako bi ena tiskarna ne zmogla dela, naj ji dela več, naj delajo vse! Ako bi anket primanjkovalo moči, naj se pritegne še novih: učiteljem pa, v njih zaposlenim na se pa da za ta čas dopust oziroma tudi primerno subvencijo. Nov čas je tu kaj, saj trka na vsa vrata tako mogočno, da ga sigurno čuj vsak. On zahteva novega duha in gorje, če ga ne najde! — Svoji smeli moči bo pokončal vse, kar ne bo odgovarjal duhu novega časa.

Tovariši, Vi pa postavite pred vsako šolo velik križ, da se zli duh mrtve Avstrije ne bo upal vanjo, isto tako naj zvesto pokriža vsak šolnik z velikim jugoslovanskim križem sramotenja, trpljenja in vstajanja, če te bo ogožal zli duh, prejšnjih časov. Nikar! pa sam klicati vraga!

Izvršilna naredba višjega šolskega sveta o novih učiteljskih službenih prejemkih dne 10. VI. 1919. štev. 8070

Višjemu šolskemu svetu se vidi potrebno, da izda okrajnim in mestnim šolskim svetom podrobna navodila, kako se vporabljajo in izvršujejo nekatere določbe naredb celokupne deželne vlade v Sloveniji z dne 14. februarja 1919, št. 30 Ur. l. in z dne 5. maja 1919, št. 473 Ur. l. o začasni ureditvi službenih prejemkov učiteljev in učiteljic na javnih ljudskih meščanskih šolah, in kako naj se v vsakem stvo discipline med učiteljstvom in v

Turke na pomoč v svoje državljanske vojske. Kot zavezniki ali celo najemniki bizantinski so se Turki prvokrat udarili s Srbi še za Dušana na macedonskih in tesalskih bojiščih. Eno leto pred Dušanovo smrtjo po so si Turki osvojili Kalipoli, »most v Evropo«, od koder so si v kratkem vzeli Tracijo; sultan Murat I. (1362-1389) je prelozil naposled svojo prestolico v Adrianopol (1369). Zdal šele so se osedje, Bizantinci, Srbi in Bolgari, od katerih je bil Vukašin najenergičnejši, zavedli nevarnosti, ki jim preti. Sklenili so med seboj zvezo, da vržejo Turke zopet nazaj v Azijo. Ali ker so Bolgari in Bizantinci predstavljali popolnoma oslabiljeni državi, je ležala glavna vojaška sila pri Srbih, ki so imeli tudi iniciativo za ofenzivo. Kralj Vukašin je prodiral s svojim sinom Markom («kraljevič Marko») in bratom Uglješo v Tracijo in tu je prišlo 26. septembra 1371 dan hoda zapadno od Adrianopola nenađoma do težke bitke med Srbi in Turki, v kateri so bili prvi popolnoma premagani; oba brata, Vukašin in Uglješa, sta padla v boju.

Ta bitka na Marici (ali pri Černomenu, po bližnjem kraju) je imela usode-

polne posledice za Srbe. Za njo se začne turško gospodstvo nad Srbi, zakaj vsa južna Srbija, na jug od Šar-planine, je morala odlej priznavati turško nadoblast, plačevati Turkom davek ter se udeleževati njihovih vojni pohodov. Med temi je bil tudi Vukašinov sin Marko, ki je po očetovi smrti zavlada kot kralj v Prilepu.

Dva meseca po bitki na Marici je umrl car Uroš, zadnji Nemanjić, ki je bil priznan kot vladar le še v Srbiji od Šar-planine do Donave. Država je bila sedaj brez zakonitega vladarja in odslej so gospodovali knezi posameznih pokrajin popolnoma samostojno. Med njimi sta bila najimenitnejša Vuk Branković, ki je vladal pokrajini Kosovega polja s sedežem v Prištini, in knez Lazar, ki je prvotno gospodoval le v notranji Srbiji, pozneje pa s svojo spretno taktiko dosegel, da je bil priznan za vrhovnega gospodarja od Šar-planine do Donave. Bilo je videti, da je on poklican, da zopet vzpostavi Srbijo. Obmejne srbske kraje na severozapadu pa si je osvojil energični bosanski vladar Tvrdko ter se leta 1377. oklical za kralja Bosne in Srbije. Vkljub temu pa sta ostala z Lazarjem vedno dobra prijatelja.

To je politična dispozicija dobe, v katero je zasekala katastrofa na Kosovem novo razdobje. Turki so se bili na Balkanu med tem že močno utrdili. Zagospodovali so že celo Bolgariji, vzeli Solun in si ustanovili trdne postojanke po južni Srbiji, ki je podlegla na Marici; od leta 1381. so se začeli njihovi napadi v še svobodno severno Srbijo. Srbi so morali posvečati turški nevarnosti obilo pažnje. Leta 1387. je Lazar pobil Turke pri Pločniku ob Toplici ter jim zopet iztrgal Niš in Piro, ki so ju bili že zavzeli. Med tem pa so bili Osmani udarili z juga v južno Bosno, tu pa jih je leta 1388. Tvrdko poveljnik vojvoda Vlatko Vuković popolnoma potolkel.

Ta dva večja neuspeha sta nagnila sultana Murata, da je sklenil udariti nad Srbijo in Bosno. Kmalu je začela prodirati velika turška vojska, v kateri so se nahajale pred vsem maloazijske čete, pa tudi krščanski vazali iz Albanije in Tesalije in eden iz južne Macedonije. V vojski so bili sam sultan Murat I. s svojima sinovoma Bajazitom in Jakubom ter s svojimi najboljšimi vojskovodji. Srbov ta veliki turški naval nikakor ni našel nepravilne. Lazar je bil sklenil zvezo zoper

Turke z najimenitnejšimi srbskimi knezi posebno z Vukom Brankovićem, svojim zetom in Tvrdkom, ki je poslal na pomoč večjo vojsko Bosancev pod poveljstvom Vlatka Vukovića.

Ob južni meji, na širokem Kosovem polju, sta trčili vojski druga ob drugo. se je vnela 15. junija, na dan sv. Vida 1389., težka bitka med Srbi in Turki slednji so bili v premoči in so imeli boljše organizirano vojsko. Koj v začeti bitke se je vtihotapil srbski plemič Miloš Murata. Res je nastal zaradi tega meji pri turških četah, tako da so se Turki v Srbiji že umikali. Ali energični in odločni Bajazit, ki so ga sedaj oklicali za sultana je hitro zopet napravil red. Srbsko središču je zapovedoval sam Lazar, levem krilu so stali Bosanci pod Vlatkom, dočim je vodil desno krilo Vuk Branković, ki je že zmagovito potisnil Turke nazaj. Tedaj pa se je zagnal Bajazit svezimi četami v bok Lazarjevemu središču, ga premagal, nato pa razbil Bosance. Sedaj je moral tudi Branković nazaj, — bitka je bila izgubljena. Lazar je bil vjet z mnogimi srbskimi